

Kyrkans väg i väglöst land

Om en treklang av teologiska farvägar som kan göra kyrkan tongivande i framtiden.

AV K G HAMMAR

KYRKAN – VI KRISTNA tillsammans – befinner sig hela tiden vid ett vägskäl. En fördel med att bli äldre är att perspektiven bakåt på alla vägval som gjorts som enskild kristen och som del av en kyrka blir så mycket tydligare än de var när valen gjordes. Kristen tro är Vägen och att leva som kristen är att vandra en väg, det handlar om uppbrott, rörelse och vägval. Men att tro är liv, rörelse och handling betyder inte att vad vi tänker om tron och vägen och kyrkan är oviktigt. Tro är inte att tänka rätt men tänkandet kring tron avgör vilka vägval vi gör.

Låt oss i relationen mellan att tänka och handla ta aposteln Paulus till vägledare. I Romarbrevets tolfte kapitel sker en övergång mellan tänkandets del och handlandets del av brevet. Så här skriver han: "Anpassa er inte efter denna världen, utan låt er förvand-

las genom förnyelsen av era tankar, så att ni kan av-göra vad som är Guds vilja..."¹

När jag läser denna bibelvers utifrån vägvalsper-spektivet, är det mest intressanta vad som är Guds vilja. Guds tilltal är som vi alla vet lågmält, oftast som en viskning. För att urskilja detta tilltal i våra vägval behövs en ständig förvandling som har sitt upphov i ett tänkandets förnyelse. Och motståndet mot detta förnyade sätt att tänka finns i anpassningen till denna världens tänkesätt. Att Paulus skriver just så till församlingen i Rom kan ju bero på den särskilda frestelse som ligger i att leva nära makten. Och vi vet av den följande historien att det var en ytterst relevant varning. Imperietanken skulle slå rot också i kyrkan när hon blev en del av makten. Men vår läsning här och nu handlar om vikten av tänkandet om tron för att vägleda oss i vägvalen, hjälpa oss att finna

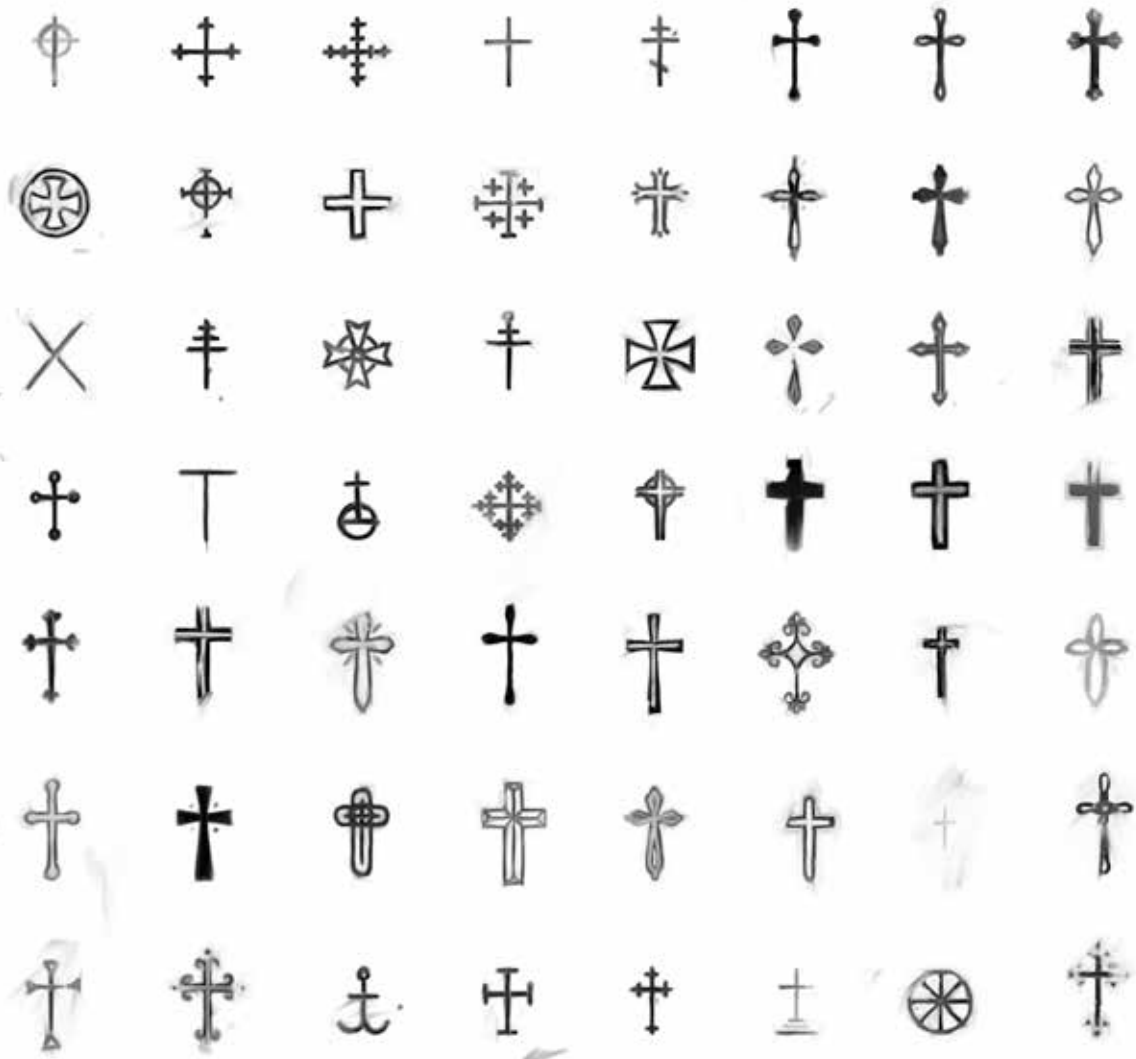

BILD: MATTIAS KÄLL

Vägen och frigöra handlandet i Kristi efterföljd. Teologi är tänkandets hemvist i detta sammanhang.

Vid en tillbakablick på tidigare vägval är dessa ofta omgärdade av konflikter. En konflikt kan vara kreativ men också avskärma oss från möjliga vägval. I "denna världens tänkesätt" handlar det ofta om *en* sanning och *ett* perspektiv. Det gäller att överbevisa den som tänker annorlunda och helst besegra. Men kanske båda perspektiven behövs? Eller delar av den andres sätt att tänka? Eftersom ingen av oss "tänker rätt" om Gud borde viljan att tänka flerstämmigt, polyfont, vara större bland oss kristna än i "världen". Men det är knappast detta drag som varit det mest utmärkande i det kristna tänkandets historia!

Flerstämmighet uppmuntrar dialog och nyfikenhet, medan enstämmigheten leder till diskussioner med segrare och förlorare som målsättning. Enstämmigheten fungerar inte i väglöst land, den leder bara till fortsatt vandring på redan upptrampad väg. Väglöst land förutsätter polyfoni eftersom det inte handlar om att vandra olika vägar utan finna en ny gemensam väg där ingen väg finns upptrampad.

FRÅN MITT PERSPEKTIV som en åldrande man som levt hela sitt liv i kyrkan vill jag tänka polyfont om kyrkans väg i väglöst land. Jag tänker mig en treklang av teologiska farvägar som i en ömsesidig och lyssnande dialog kan utpeka kyrkans väg framåt. Det handlar om liberalteologi, högkyrklighet och mystik. Så här tänker jag.

"Högkyrkliga präster har varit bäst på att bygga församling."

Jag har ofta definierats som liberalteolog och då har det mest använts som ett nedvärderande skällsord. Även om begreppet för mig stått för något annat, har jag aldrig kunnat säga att jag inte är liberalteolog. Min avhandling handlade om liberalteologin vid förra sekelskiftet och som historisk företeelse i den kontexten var det svårt att inte bejaka dess relevans. Alternativet var ju en dogmatisk texttolkning som inte lät sig påverkas av utvecklingen inom den historiskt kritiska bibelforskningen under de gångna hundra åren.

Bibliska texter måste, enligt liberalteologerna på den tiden, läsas som alla andra antika texter med förståelse för sammanhangens betydelse och vetenskapens utveckling. Det fanns en koncentration på den historiske Jesus som fått sin fortsättning, breddning och fördjupning under hela 1900-talet och idag hör hemma inom "Jesus som jude"-insikterna. På den linjen fanns också den profetiska bakgrunden

(Shalom!) från 700-talet och framåt i den hebreiska Bibeln, som gjorde det naturligt att mera betona efterföljelsens perspektiv än dogmatiska tolkningar av en Jesus som måste offras för våra synders skull.

Liberalteologin betonade vetenskapen som en trons vän och inte fiende. Det finns bara en verklighet och tron, liksom vetenskapen, handlar om att förstå denna verklighet i sin fullhet, inte i inskränkt endimensionalitet. Utvecklingen inom hermeneutiken under 1900-talet har breddat och fördjupat de ursprungliga liberalteologiska tankegångarna. Men för mig handlar det om samma farväg och jag ser den som en nödvändig del i kyrkans väg framåt.

MED HÖGKYRKLIGHETEN förhåller det sig annorlunda. Jag är uppväxt i ett lågkyrkligt-folkkyrkligt hem där förståelsen för högkyrklighet var minimal även om min far hade några vänner som var högkyrkliga präster. Jag minns att han uppskattade deras koncentration på gudstjänst och liturgi. När jag själv började läsa teologi en bit in på 60-talet hamnade jag mitt i konflikten kring kvinnliga präster, och högkyrklighet blev för mig liktydigt med avståndstagande från kvinnor i prästämbetet och de stundtals militanta uttryck detta avståndstagande tog. Jag kan i efterhand se att min starkt kritiska hållning till den högkyrkliga ämbetssynen gjorde mig blind för högkyrklighetens positiva sidor. Jag har varit involverad i otaliga debatter med högkyrkliga företrädare om kvinnors självklara

plats i kyrkans ämbete, från åren som teologie studerande till åren som ärkebiskop. Tyvärr handlade det nog mera om debatter än samtal även om årens gång ledde till försök till samtal.

När jag nu blickar tillbaka från min nya utsiktspunkt i lokalkyrkans sammanhang ser jag tydligt att en högkyrklighet befriad från sin låsning i ämbetsfrågan är ett nödvändigt inslag i den treklang jag ser som kyrkans framtida väg. Högkyrkliga präster har varit bäst på att bygga församling, och det är just församlingsbyggandet som är den stora utmaningen här och nu. Ett församlingsbygge som utgår från mässans firande på ett folkligt och lättillgängligt sätt, skönheten i liturgin och den förening av allvar och humor som lekfull liturgi kan härbergera. Utifrån detta som församlingens självklara centrum och existensberättigande samlas en gemenskap som bär ut evangeliet i mission och diakoni, hela Guds folk på vandring.

Så har jag äntligen läst Per-Olof Sjögren, den högkyrklige domprosten i Göteborg som för mig bara stod för kvinnoprästmotstånd men som nu framstår som en mästare i församlingsbyggande, vilket han givetvis också var på den tid jag vägrade läsa en rad av vad han skrev. Församlingsverksamhet som inte har sin källa och grund i gudstjänstfirande kan andra syssla med. Men gudstjänstfirande är vår självklara kristna identitet. Eller måste vara det!

MYSTIKEN STÅR FÖR en annan sorts stråk än liberalteologi och högkyrklighet. Här handlar det om en erfarenhet av gudsnärvaro som inte låter sig fångas i

ord (det apofatiska draget). Detta har dock inte hindrat dem som bär på den mystika erfarenheten att tänka, tala och skriva om den. Men vi som läser och försöker lyssna och lära måste inse deras vånda och tvekan när de tar till orda. Om vi läser deras texter som poesi öppnar sig en aning in mot den erfarenhet som är bortomspråklig.

Mystiken får alltså inte bli en modern "quick fix" när vi inte klarar av att förklara och dela vår tro i "väglöst land". Dag Hammarskjöld, den mystiker som hos mig skapade en lyhördhet för mystika erfarenheter, skriver i *Vägmärken* (sid 88) om denna erfarenhet: "En kontakt med verkligheten, lätt och stark som beröringen med en älskad hand: enhet i en självuppgivelse utan självutplåning, med känslans klarhet och förståndets värme. Hur nära i sol och vind. Hur fjärran – Hur annorlunda än vad de visa kalla mystik."

Både den katolske teologen Karl Rahner och den lutherska teologen Dorothee Sölle har skrivit om framtidens kristna, att antingen är de mystiker eller finns de inte alls. Vad de tycks mena är att den tid är förbi då en stark organisation typ kyrkan kan förmedla tron genom generationer i en undervisnings- och fostransstruktur. Trons framtid hänger på erfarenhet, att nya generationer gör mystika erfarenheter och kan finna att det kristna språket kan härbärgera dessa erfarenheter och ge tydning åt dem. Erfarenheten måste komma först, språket därefter. Dag Hammarskjöld valde att skapa ett eget språk för sina mystika erfarenheter och vi som är hemmahörande i den kristna språkvärlden känner igen oss. Men för dem som inte känner samma hemhörighet kan hans

nybildade språkvärld öppna upp en ny dimension av den enda verklighet vi alla delar med varandra.

VAD KAN VI SOM kyrka lära av mystikernas porösa språk som har relevans för vårt sökande efter en kyrkans framtidsväg? Det första är stillhet, den stillhet ur vilken allting annat föds, den stillhet som vi inte kan organisera fram men som kommer oss till mötes när vi blir vän med vår väntan, en stillhet där Gud möter. "Varje människa bär på ett centrum av stillhet omgivet av tystnad", sa Dag Hammarskjöld då han i april 1957 invigde meditationsrummet i FN-huset på Manhattan i New York, det rum som heter Room of Quiet, stillhetens rum.

Han skriver vidare om den "mystiska upplevelsen" (sid 97): "Alltid: *här* och *nu* – i den frihet som är ett med distans, i den tystnad som föds ur stillhet. Men – denna frihet är en frihet under handlande, denna stillhet är en stillhet bland människor. Mysteriet är ständig verklighet hos den som i världen är fri sig själv, verklighet i lugn mognad under bejakelsens mottagande uppmärksamhet." Och så avslutar han: "Vägen till helgelse går i vår tid med nödvändighet genom handling."

Mysteriet, den mystika erfarenheten, stillheten, är alltså ingenting som leder oss bort från världen och alla dess bekymmer och utmaningar. Det går att förena kontemplation och handling, stillhet bland människor. Inte bara är det möjligt, det är också nödvändigt. Eftersom den mystika erfarenheten, mötet

”All teologi måste handla om förvandling, min förvandling och världens förvandling.”

med Gud, inte kan fångas i ord är det handlingen som följer erfarenheten som kan ge en vägvisning om vad det handlar om: kärlekens, barmhärtighetens och rättvisans handlingar vittnar om en Gud som är kärlek, barmhärtighet och rättvisa.

FÖR MIG HANDLAR alltså kyrkans väg om att finna den flerstämmighet, polyfoni, som tillsammans hjälper oss att avlyssna ”en enda sång i allt som finns” (Sv ps 23 vers 7, Olof Hartman efter Franciskus Solsång). Den som en gång hört den sången blir buren resten av livet. Och vi kan ana att den bär allt som finns och är det som kan rädda vår värld och vår planet med alla dess olika livsformer. Allt vill sjunga, och allt måste få lov att sjunga! Och kyrkan skulle kunna vara tongivande, om den bara finner sin väg i väglöst land.

Teologi är språk. Teologier är språkvärldar och det finns alltid mycket mer att säga. Och det som sägs kan också sägas på andra sätt. Polyfonin är inte begränsande, andra tongångar kan också avlyssnas. Och vi kan också fortsätta musikmetaforen och säga att det finns vissa förtecken som alla som spelar måste inordna sig under. Så vill jag påstå: All teologi måste handla om förvandling, min förvandling och världens förvandling. ”Låt er förvandlas”, skrev Paulus i Romarbrevet 12:2. Det grekiska ordet för förvandling är metamorfos. Det är radikalt!

Men vidare: All teologi måste vara kenosisteologi. Det handlar om den tomhet på allt eget som bor i all verklig ödmjukhet och som Jesus Kristus gestaltade.² Guds bild och människosyn hör samman och Kristus är ur bilden och av bilden, eller varför inte: skapelsens genetiska kod. All teologi måste också vara ekoteologi. Vi kan inte stillatigande åse hur Guds goda skapelse föröds och plundras och den verkliga flerstämmighet som skapelsen är ämnad att vara begränsad och dissonanserna tillåts breda ut sig.

Så vad handlar allt om till sist? ”Att med Guds kärlek älska livet och människorna – för den oändliga möjlighetens skull” (Dag Hammarskjöld). Att hjälpa oss till detta är kyrkans enda uppgift! Det gäller bara att finna vägen i väglöst land.

K G HAMMAR är ärkebiskop emeritus i Svenska kyrkan.

¹ Rom 12:2.

² Fil 2:5–11.